

Zalecenie nr Rec(2009)8 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich o osiągnięciu pełnej integracji przez zastosowanie zasad projektowania uniwersalnego (przyjęta przez Komitet Ministrów dnia 21 października 2009 r. na 1068 posiedzeniu Przedstawicieli Ministrów)

Komitet Ministrów,

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami i że do celu tego można dążyć m.in. poprzez przyjęcie wspólnych zasad polityki w zakresie niepełnosprawności, mających na celu promowanie ochrony praw politycznych, obywatelskich, społecznych, kulturalnych i edukacyjnych;

mając na uwadze Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (ETS nr 5) oraz zasady zawarte w zrewidowanej Europejskiej Karcie Społecznej (ETS nr 163), mianowicie prawo osób niepełnosprawnych do samodzielności, integracji społecznej i do udziału w życiu wspólnoty (Art. 15);

uwzględniając Zalecenie nr R (92) 6 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich na temat spójnej polityki wobec osób niepełnosprawnych;

uwzględniając Rezolucję ResAP(2001)1 Komitetu Ministrów dotyczącą wprowadzenia zasad projektowania uniwersalnego do programu nauczania wszystkich zawodów zajmujących się architekturą środowiska („Rezolucja Tomara”) oraz Rezolucję ResAP(2001)3 Komitetu Ministrów „Dążąc do pełnych praw obywatelskich dla osób niepełnosprawnych poprzez nowe technologie inkluzyjne”;

uwzględniając Deklarację Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych „Dążenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli” przyjętą przez Drugą Europejską Konferencję Ministrów odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, która odbyła się w Madrycie (Hiszpania) w dniach 7-8 maja 2003 r.;

uwzględniając Plan działań przyjęty podczas Trzeciego Szczytu Głów Państw i Rządów Rady Europy w Warszawie w dniu 17 maja 2005 r., w którym określono rolę i główne obowiązki Rady Europy w nadchodzących latach;

uwzględniając Zalecenie Rec(2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich „Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015”, w którym stwierdza się, że „stosowanie zasad uniwersalnego projektowania ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia dostępności środowiska i użyteczności produktów”;

uwzględniając Zalecenie 1592 (2003) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy „Dążąc do pełnego włączenia osób niepełnosprawnych do życia społecznego”;

uwzględniając Konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) o Zawodowej Rehabilitacji i Zatrudnieniu (Osób Niepełnosprawnych) z 1983 r. (nr C159) oraz związane z nią Zalecenie Międzynarodowej Organizacji Pracy o Zawodowej Rehabilitacji i Zatrudnieniu (Osób Niepełnosprawnych) (nr R168) (1983);

uwzględniając Normy Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych (1993 r.), oraz Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF) Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) (2001 r.) oraz Konwencję Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych,

przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 13 grudnia 2006 r.;

potwierdzając powszechność, niepodzielność i współzależność wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz potrzebę zagwarantowania osobom niepełnosprawnym możliwości pełnego z nich korzystania bez jakiegokolwiek dyskryminacji;

zważywszy, że brak poparcia dla praw niepełnosprawnych obywateli oraz niezagwarantowanie im równych szans jest naruszeniem godności ludzkiej;

zważywszy, że zapewnianie równych szans członkom wszystkich grup społecznych przyczynia się do zabezpieczenia demokracji i spójności społecznej;

wyrażając przekonanie, że oparte na prawach człowieka podejście do zapewnienia integracji oraz pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie powinno stanowić element każdej dziedziny polityki na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym;

uznając fakt, że w dziedzinie postępu w integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem, aby stworzyć równe i demokratyczne prawa w społeczeństwie dla wszystkich osób, bez względu na wiek, zdolności lub pochodzenie kulturowe, od połowy XX wieku w Europie zachodzi zmiana podstaw myślenia i metodologii w tym zakresie, polegająca na przejściu z podejścia ukierunkowanego na rozpoznawanie i eliminację istniejących barier uniemożliwiających osobom niepełnosprawnym uczestniczenie w życiu społeczeństwa na podejście, w którym kładzie się nacisk na unikanie tworzenia nowych barier;

podkreślając potrzebę tworzenia formalnych rozwiązań cechujących się możliwością ich dostosowania i kompatybilnością, ukierunkowanych na jak najwięcej osób, w tym osoby niepełnosprawne, które oparte są na ogólnym przekonaniu, że planowanie i kształtowanie polityki, architektury środowiska, systemów informacji, produktów i usług powinno odbywać się zgodnie z potrzebami osób niepełnosprawnych;

wyrażając uznanie dla pracy Komitetu Rady Europy ds. Rehabilitacji i Integracji Osób Niepełnosprawnych (CD-P-R) oraz jego organu doradczego, Komitetu Ekspertów ds. Projektowania Uniwersalnego (Dostępność) (P-RR-UD), oraz dla ich zaleceń w sprawie stosowania zasad projektowania uniwersalnego, zawartych w raporcie „Osiągnięcie pełnej integracji przez zastosowanie zasad Projektowania Uniwersalnego”,

zaleca, by rządy państw będących stronami Porozumienia Częściowego w Dziedzinie Spraw Socjalnych i Zdrowia Publicznego, uwzględniając swoje krajowe, regionalne i lokalne instytucje i ich właściwości:

- I. promowały pełny udział w życiu wspólnoty, a, w szczególności, zapobiegały tworzeniu nowych barier poprzez projektowanie od początku rozwiązań dostępnych i użytecznych dla wszystkich, a w procesie projektowania uwzględniły zasady projektowania uniwersalnego w sposób odpowiadający zasadom ustanawiania ich polityki, ustawodawstwa i praktyki;
- II. kierowały się w procesie wdrażania zasad projektowania uniwersalnego do swojej polityki, ustawodawstwa i praktyki wytycznymi zawartymi w załączniku do niniejszej rezolucji;

- III. promowały stosowanie zasad projektowania uniwersalnego w procesie wdrażania Zalecenia Rec(2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich „Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015”;

zapewniły w tym celu możliwie najszersze upowszechnianie niniejszego zalecenia wśród wszystkich zainteresowanych stron, na przykład poprzez kampanie podnoszące świadomość i rozwijanie współpracy z sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim, a w szczególności z organizacjami pozarządowymi osób niepełnosprawnych.

Załącznik do Rezolucji Rec(2009)8

1. Ogólne zasady i definicje

Projektowanie uniwersalne jest strategią, której celem jest sprawienie, że projektowane i komponowane środowiska, produkty, systemy komunikacji, technologii informacyjnej i usługi będą dostępne, zrozumiałe i użyteczne dla wszystkich, w jak najszerszym zakresie i w sposób jak najbardziej samodzielny i naturalny, najlepiej bez potrzeby ich dostosowywania lub tworzenia specjalnych rozwiązań.¹

Celem projektowania uniwersalnego jest sprawienie, że architektura środowiska, system komunikacji, produkty i usługi staną się dostępne i użyteczne w jak najszerszym zakresie.

Promuje ono przejście na projektowanie zorientowane na użytkownika przez zastosowanie podejścia holistycznego oraz przez ukierunkowanie go na uwzględnienie potrzeb osób niepełnosprawnych, bez względu na zmiany, jakich mogą one doświadczać w ciągu ich życia.

W związku z powyższym, projektowanie uniwersalne jest pojęciem wykraczającym poza kwestię dostępności budynków dla osób niepełnosprawnych i dlatego powinno stać się integralną częścią polityki i planowania we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

2. Zalecenia dla rządów państw

Rządy państw powinny przyjąć zasady projektowania uniwersalnego jako filozofię i strategię wspierającą wdrażanie idei pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i samodzielnego życia wszystkich osób, w tym osób niepełnosprawnych. W procesie wdrażania, rządy państw proszone są o uwzględnienie sprawozdania: „Osiągnięcie pełnej integracji przez zastosowanie zasad Projektowania Uniwersalnego” sporządzonego przez Komitet Ekspertów ds. Projektowania Uniwersalnego (Dostępność) (Porozumienie Częściowe) (P-RR-UD) we współpracy z Konsultantem, panem S. Ginnerup, w którym pojęcie projektowania uniwersalnego zostało wprowadzone jako właściwa strategia, ze specjalnym uwzględnieniem kierunków działania zawartych w Planie działania Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych 2006-2015.²

¹ Zgodnie z Rezolucją Rady Europy ResAP(2001)1 dotyczącą wprowadzenia zasad projektowania uniwersalnego do programu nauczania wszystkich zawodów zajmujących się architekturą środowiska („Rezolucja Tomara”). Uznaje się, że terminy „projektowanie dla wszystkich”, „dostępność integralna”, „projektowanie włączające”, „projektowanie bez barier”, „projektowanie międzypokoleniowe” oraz „dostępność dla wszystkich” zawierają się w pojęciu „projektowanie uniwersalne”, które jest używane w niniejszym dokumencie.

² Zalecenie Rec(2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich. Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015.

Zważywszy na to, że według Zalecenia Rec(2006)5 „wg szacunków – w Europie osoby niepełnosprawne stanowią około 10-15% ludności, że do głównych przyczyn niepełnosprawności należą choroby, wypadki i warunki powodujące niepełnosprawność wśród osób starszych, oraz że prognozuje się, że liczba osób starszych i niepełnosprawnych będzie ciągle rosła, (...)”, rządy państw powinny podjąć działania ukierunkowane na integrację osób niepełnosprawnych jako pełnoprawnych członków społeczeństwa, umożliwiające im udział w życiu publicznym (zatrudnienie, udział w życiu politycznym, itp.) oraz promujące włączenie społeczne tych osób poprzez przyznanie im większej możliwości wyboru i kontroli.

Rządy państw powinny wykorzystać potencjał projektowania uniwersalnego w celu radzenia sobie ze starzeniem się społeczeństwa i rosnącą liczbą osób niepełnosprawnych, ponieważ wdrożenie i zastosowanie zasad projektowania uniwersalnego może ułatwić wspieranie równych praw wszystkich obywateli we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Ocena wcześniejszych działań oraz obecnej sytuacji wykazały, że praca wykonana na rzecz zwiększenia dostępności, w tym środków projektowania uniwersalnego, doprowadziła do zwiększenia udziału osób niepełnosprawnych w życiu publicznym.

Podmioty publiczne i prywatne powinny wykazać zaangażowanie w jednakowym stopniu, ponieważ postęp w dziedzinie praw człowieka na poziomie międzynarodowym, europejskim, krajowym i regionalnym w dużym stopniu zależy od rządów państw i organów wybieralnych jako siły napędowej, natomiast to najczęściej sektor prywatny przewodzi w dziedzinie postępu technologicznego.

Państwa członkowskie powinny podjąć działania mające na celu wdrożenie zasad projektowania uniwersalnego we wszystkich dziedzinach życia społecznego, na przykład w dziedzinach architektury środowiska, sieci technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT), transportu, usług, turystyki, produktów i towarów, systemów informacyjnych, zatrudnienia i edukacji.

Należy podjąć skoordynowane działania w ramach Planu działania Rady Europy, w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, do których należą: poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie w ramach Planu działania 2006-2015, szczegółowa analiza związku między jego głównymi kierunkami działania a zasadami projektowania uniwersalnego i dostępności.

W celu stworzenia, wdrożenia i utrzymania strategii projektowania uniwersalnego, należy stworzyć zachęty dla najważniejszych podmiotów, zarówno publicznych, jak i prywatnych, działających w różnych sektorach życia społecznego. Jako że kraje europejskie w różny sposób organizują swoje życie społeczne, zarówno rynek, jak i prawodawstwo, stanowią ważne dziedziny, które twórcy polityki powinni uwzględnić.

2.1. Przyjęcie i decyzje

Twórcy polityki powinni w pierwszej kolejności zatwierdzić skoordynowane, ujednolicone podejście międzysektorowe do projektowania uniwersalnego. Polityka w dziedzinie niepełnosprawności na poziomie krajowym powinna mieć charakter integracyjny, a zasady projektowania uniwersalnego należy włączyć do jej głównego nurtu i powinny one być uznawane i promowane przy opracowywaniu, wdrażaniu i monitorowaniu polityki. Ze względu na fakt, że polityka ta dotyczy kwestii równych szans, należy ją stosować na najwyższym poziomie właściwości prawnej oraz zawrzeć w niej środki wykonawcze zgodne

z ramami nakreślonymi przez Plan działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych 2006-2015. Przykłady podstawowych kwestii podlegających decyzji to proponowane działania zmierzające do zwiększenia udziału osób niepełnosprawnych w życiu politycznym, publicznym i kulturalnym, do poprawy dostępności i nadania integracyjnego charakteru systemom komunikacji i informacji, edukacji, architekturze środowiska, systemom transportu, opiece zdrowotnej oraz badaniom i rozwojowi. Cele te można osiągnąć poprzez stosowanie strategii projektowania uniwersalnego.

Należy zapewnić wkład ze strony doświadczonych przedstawicieli organizacji użytkowników, w szczególności tych, w których usługi świadczą i kontrolują osoby niepełnosprawne, grup badawczych i ośrodków wiedzy na wszystkich poziomach, na których podejmowane są decyzje dotyczące zasad projektowania uniwersalnego. W ten sposób można uwzględnić rozbieżne wymagania różnych grup osób, a zaangażowanie doświadczonych przedstawicieli organizacji użytkowników może również pomóc w mobilizacji masy krytycznej potrzebnej do uruchomienia działań politycznych.

2.2. Koordynacja

Twórcy polityki powinni angażować główne podmioty działające we wszystkich sektorach życia społecznego, zarówno publiczne, jak i prywatne, scentralizowane i zdecentralizowane. Koordynacja jest ważna również na poziomie europejskim, ponieważ koordynacja pomiędzy państwami-stronami oraz wymiana wiedzy i najlepszych praktyk ułatwia ten proces rządcom państw, planistom i projektantom, a oprócz tego poprawia spójność społeczną w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. Na poziomie krajowym należy zapewnić koordynację pracy różnych ministerstw na najwcześniejszych etapach, np. w ramach Planu działania Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych 2006-2015. Koordynacja pomiędzy partnerstwami publicznymi i prywatnymi oraz sprzyjanie ich powstawaniu mają również zasadnicze znaczenie. Aby umożliwić taką koordynację, należy zawrzeć porozumienia w sprawie przyjęcia indywidualnych celów.

Należy zachęcać projektantów, architektów i inżynierów do uwzględniania potrzeb osób z różnych grup wiekowych, o różnych zdolnościach i różnym pochodzeniu kulturowym na najwcześniejszych etapach projektowania, na przykład poprzez uwzględnianie wymogów projektowania uniwersalnego w zamówieniach publicznych. Towarzyszyć temu powinien przepływ informacji na temat projektowania uniwersalnego skierowany do profesjonalistów, przez ustanowienie zgodności z normami dostępności obowiązkowym wymogiem oraz poprzez wdrażanie następnie procedur oceny jakości.

Rządy państw powinny nakreślić wytyczne dla sektora edukacji, mające zapewnić wpajanie zasad projektowania uniwersalnego. Pedagodzy powinni angażować się w ten proces i przyczyniać się do włączania zasad projektowania uniwersalnego do programów nauczania. Wszystkie grupy zawodowe zaangażowane w architekturę środowiska powinny angażować się w ten proces, lecz grupy zawodowe świadczące usługi, dostarczające informacje i produkty również powinny go wspierać. Należy stworzyć kursy szkoleniowe w zakresie projektowania uniwersalnego oraz materiały edukacyjne zgodne z zasadami projektowania uniwersalnego. Uwzględniając fakt, że rządcom państw jest czasami trudno wywierać wpływ na programy nauczania, przeznaczenie środków finansowych na opracowanie programów szkolenia w dziedzinie projektowania uniwersalnego może stanowić sposób na poprawę świadomości w sektorze edukacji.

Należy zaplanować kursy na wszystkich poziomach, od podstawowych po bardziej specjalistyczne, ukierunkowane na różne profesje, najlepiej przy wsparciu usług doradczych świadczonych przez ekspertów z dziedziny projektowania uniwersalnego.

Należy zwrócić się do badaczy, ośrodków wiedzy i przedstawicieli grup użytkowników końcowych o przekazanie jasno określonych wymagań użytkowników, opartych na badaniach prowadzonych na różnorodnych grupach użytkowników, dla potrzeb tworzenia wytycznych i norm.

W celu skłonienia handlowców i deweloperów do uwzględnienia szerszych grup użytkowników i rynków, twórcy polityki powinni włączyć cechy projektowania uniwersalnego do zamówień publicznych. Rynki pracy zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym, powinny otworzyć się na szersze grupy osób poprzez zawieranie, z dyrektorami i pracodawcami, porozumień w sprawie przyjęcia indywidualnych celów.

2.3. Wdrażanie

Należy przyjąć środki legislacyjne i przepisy w celu ustanowienia podstawowych ram wdrażania strategii projektowania uniwersalnego.

Rządy państw powinny zapewnić dostęp do informacji na temat środków legislacyjnych, usług społecznych, produktów, urządzeń wspomagających itp. obywatelom i organizacjom użytkowników, dając użytkownikom możliwość podejmowania własnych decyzji. Przyjęcie zasad projektowania uniwersalnego wymaga nowego sposobu myślenia. Dlatego rządy państw powinny podnosić świadomość na temat projektowania uniwersalnego, traktując Plan działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych 2006-2015 jako oczywistą do tego okazję.

Odpowiedzialność za kwestie projektowania uniwersalnego, w celu zapewnienia ich powszechnego przyjęcia, należy przyznać najważniejszym osobom w organizacjach. Grupa zadaniowa wpływowych kapitanów przemysłu może stanowić jeden ze sposobów wspierania interakcji społecznej pomiędzy wszystkimi obywatelami, szczególnie z osobami niepełnosprawnymi. Należy zapewnić odpowiednie środki finansowe, aby umożliwić wdrożenie planów działania związanych z projektowaniem uniwersalnym. Planom tym powinny towarzyszyć procedury wdrażania szczegółowych wymagań, wytycznych i norm. Szczególnie istotne są plany poprawy dostępności istniejącego środowiska przy pomocy metod projektowania uniwersalnego. Należy również uwzględnić środowiska niematerialne, takie jak technologia informacyjna i komunikacyjna.

Należy przeprowadzić analizę kosztów i korzyści zastosowania projektowania uniwersalnego, a jej rezultaty należy ujawnić w celu zapewnienia większej przejrzystości informacji na temat skutków zastosowania projektowania uniwersalnego.

Należy stworzyć ośrodki wiedzy na temat projektowania uniwersalnego, mające na celu zapewnienie łatwiejszego dostępu do informacji społeczeństwu i zainteresowanym podmiotom. Ośrodki te powinny zapewniać dostęp do zbioru przykładów dobrych praktyk w dziedzinie zastosowania projektowania uniwersalnego.

2.4. Ocena

Należy przeprowadzić ocenę procesu wdrażania planów działania opartych na zasadach projektowania uniwersalnego i jego skutków oraz zapewnić informację zwrotną na ten temat.

Należy oznaczyć poziom postępu, stworzyć procedury dalszego postępowania, a monitorowanie powinno prowadzić do korekty celów i metod, jeśli to konieczne. Należy wymagać od ekspertów w dziedzinie oceny jakości i badań przełożenia jasno określonych, opartych na dowodach wymagań użytkowników na instrumenty statystycznego pomiaru efektów. Należy zmierzyć zarówno aspekty społeczne, jak i kwestie techniczne. Monitorowanie przestrzegania praw człowieka grup użytkowników staje się łatwiejsze, jeśli środki przeznaczone są dla przedstawicieli użytkowników końcowych, co umożliwia im uczestnictwo w tym monitorowaniu.